

KORUS

SØR

RAPPORT

Lærlinger, arbeidsliv og rus

En kartlegging av lærlingers erfaringer og holdninger til bruk av rusmidler i jobbsammenheng.

Tittel: Lærlinger, arbeidsliv og rus. En kartlegging av lærlingers erfaringer og holdninger til bruk av rusmidler i jobbsammenheng.

Forfattere: Nina Sterner og Ingvild Vardheim

Forsidefoto: Bjørn Runar Sodeland

Layout: Charlotte Barstad

Utgiver: KORUS sør, Skien

KORUS (Kompetansesenter for rusfeltet) består av syv regionale sentre som jobber med å ivareta, styrke, bygge opp og formidle fagkompetanse på rusfeltet.

KORUS sør formidler rusfaglig kompetanse i Vestfold, Telemark, Agder og Buskerud. Vi er opptatt av hvilke konsekvenser rusmiddelbruk får for den enkelte, familien og andre berørte.

Nettside: korus.no/sor

Helsedirektoratet finansierer kompetansesenterets virksomhet.

Innhold

Sammendrag	3
Innledning	5
Om kartleggingen	5
Spørreskjemaet	7
Gjennomføring og deltakelse	7
Spørsmål om eget rusbruk	11
Drikkefrekvens	11
Beruselse	12
Andre rusmidler enn alkohol	14
Erfaringer og holdninger til alkohol i jobbsammenheng	20
Holdninger til alkohol i jobbsammenheng	20
Erfaringer med alkohol i jobbsammenheng	21
Opplevd drikkepress	22
Alkohol og forhold til kollegaene	23
Kjennskap til regler og rutiner	24
Regler for rusbruk i arbeidslivet	24
Kjennskap til støtteapparat	26
Referanser	29

Sammendrag

Veldig viktig undersøkelse! Setter lys på et tema som ofte blir skyvet litt vekk!

Sitat fra lærling

Denne kartleggingen av lærlinger og veiledere i Telemark våren 2025 gir et bilde av lærlingenes erfaringer, holdninger og kunnskap om alkohol og rusmidler i arbeidssammenheng. Til sammen svarte 480 lærlinger og 294 veiledere, noe som gir et solid grunnlag for videre arbeid.

Alkoholbruken blant lærlingene ligner den hos jevnaldrende ungdom, men resultatene tyder på at lærlinger drikker seg oftere fulle når de først drikker. Dette gjelder særlig gutter under 20 år. Samtidig viser funnene at bruk av illegale rusmidler er betydelig lavere blant lærlingene enn blant skolelevne som svarer på Ungdata-undersøkelsen. En mulig forklaring er at lærlinger kan oppleve større risiko ved å bruke illegale rusmidler enn skoleelever, ettersom bruken kan få konsekvenser for arbeidsforholdet.

Når det gjelder holdninger til alkohol i jobbsammenheng, utenom arbeidstid, fremstår lærlingene som forholdsvis liberale. Mange mener alkohol kan ha en sosial funksjon, og flertallet mener det er greit å drikke seg full i sosiale sammenhenger knyttet til arbeidet. Over halvparten har drukket alkohol i jobberelaterte situasjoner utenom arbeidstid. På den annen side har nærmest ingen drukket alkohol i arbeidstiden eller vært borte fra jobb på grunn av alkoholbruk dagen før.

Tolv prosent av de kvinnelige lærlingene oppgir å ha opplevd uønsket seksuell oppmerksomhet i situasjoner der alkohol har vært involvert, og flere beskriver kollegaer som plagsomme under alkoholpåvirkning. En liten gruppe (6 %) opplever drikkepress eller unngår sosiale jobbarangementer på grunn av alkohol (11 %).

Generelt har lærlingene god kjennskap til regler og rutiner på arbeidsplassen. 9 av 10 vet hvilke regler arbeidsplassen har for bruk av ulovlige rusmidler. 85 % vet hvilke regler som gjelder for alkoholbruk i jobbsammenheng. Langt færre (36 %) er enige i at arbeidsplasser også bør ha regler om alkoholbruk i sosiale sammenkomster *etter* arbeidstid.

Flertallet av lærlingene (74 %) vet hvem de kan kontakte dersom de selv, eller noen andre ansatte, har problemer knyttet til rus. De fleste trekker frem leder verneombud eller annen kollega som aktuelle kontaktpersoner.

Funnene peker på at lærlingene har behov for tydelige retningslinjer, særlig når det gjelder

- alkoholbruk i sosiale sammenkomster
- forventninger til deltakelse (som julebord)
- støtteordninger og tilgjengelig hjelp

Lærlingene ønsker åpenhet, tydelige grenser og forutsigbarhet. Rapporten viser at de fleste trives godt og føler seg ivaretatt, men at overgangen fra skole til arbeidsliv kan gjøre dem mer sårbare. Bedriftenes evne til å være tydelige, trygge og tilgjengelige er avgjørende for å forebygge uheldige situasjoner.

Behovet for undersøkelsen kan illustreres gjennom følgende uttalelse fra en veileder: «Jeg synes det er bra og viktig at undersøkelsen gjennomføres. Jeg håper den kan bidra til at bedrifter blir bedre rustet til å håndtere denne typen problematikk.» Undersøkelsen skal både gi et kunnskapsgrunnlag og fungere som et utgangspunkt for utvikling av relevante tiltak og ressurser.

Innledning

Temaet rus blant lærlinger er ganske viktig å snakke om fordi mange unge står i en overgang mellom skole og arbeidsliv. Det er avgjørende med god opplæring, åpen kommunikasjon og rutiner knyttet til rusmisbruk

Sitat fra lærling

Våren 2025 deltok 480 lærlinger i Telemark i en spørreundersøkelse om erfaringer, holdninger og kunnskap knyttet til bruk av rusmidler i jobbsammenheng. Høsten 2025 besvarte 294 faglige veiledere og ansatte i samarbeidsorganer en tilsvarende undersøkelse om sine erfaringer med lærlingers rusmiddelbruk.

Om kartleggingen

Formålet med kartleggingen er å få økt kunnskap om lærlinger, arbeidsliv og rus. Prosjektet har sitt utgangspunkt i henvendelser fra lærlingebedrifter og samarbeidsorgan til Telemark fylkeskommune. Flere bedrifter uttrykte bekymring for økt bruk av illegale rusmidler blant lærlinger og etterspurte råd og veiledning i møte med denne problematikken. På bakgrunn av tidligere samarbeid om rusforebygging blant barn og unge, tok fylkeskommunen kontakt med KORUS sør for bistand.¹

KORUS sør har lang erfaring med kartleggingsarbeid, blant annet gjennom sitt ansvar for å koordinere og gjennomføre Ungdata-undersøkelsene i Agder, Buskerud, Telemark og Vestfold. KORUS skal i tillegg formidle kunnskap og kompetanse om forebygging og tidlig intervensjon innen arbeidsliv og rusmiddelbruk.

Fylkeskommunen og KORUS kom i fellesskap fram til at det var behov for å utvikle en egen undersøkelse som kunne gi økt kunnskap om lærlingers erfaringer med rus i arbeidslivet. Hensikten med undersøkelsen var både å skape et kunnskapsgrunnlag for refleksjon og diskusjon om tematikken, og å danne et utgangspunkt for utvikling av nyttige tiltak og ressurser. Undersøkelsen «Lærling, arbeidsliv og rus» ble gjennomført som en pilot i Telemark våren 2025.

Alle lærlinger følges opp av ansatte i samarbeidsorgan og/eller faglige ledere i bedrift, heretter omtalt som veiledere. For å supplere og nyansere lærlingenes svar ønsket prosjektet å belyse

¹ <https://korus.no/sor>

veiledernes perspektiver. En tilsvarende undersøkelse ble derfor sendt ut til ansatte i samarbeidsorgan og faglige ledere i bedrifter høsten 2025.

Bakgrunn

De fleste voksne i Norge bruker alkohol, og alkoholbruk er en av de viktigste risikofaktorene for tap av friske leveår i befolkningen. Det er anslått at alkoholbruk koster samfunnet mellom 80 og 100 milliarder kroner årlig (Oslo Economics, 2022). De største kostnadene er knyttet til konsekvenser for andre enn brukeren selv. Disse kan være relatert til sykefravær og helseutfordringer for pårørende, sykefravær i arbeidslivet og samfunnsmessige kostnader til helsetjenester og rettsvesen. Bruk av illegale rusmidler medfører også betydelige samfunnskostnader. I 2021 ble dette beregnet til 35 milliarder kroner årlig (Oslo Economics, 2020).

Nasjonal alkoholstrategi (2021-2025) er forlenget til 2030 (Helse- og omsorgsdepartementet, 2021). I strategien trekkes arbeidslivet frem som en viktig forebyggingsarena. En betydelig andel av de samfunnsmessige kostnadene knyttet til alkoholbruk kan relateres til arbeidslivet, hovedsakelig i form av alkoholrelatert sykefravær og sykenærver. I tillegg kommer sosiale kostnader knyttet til negative opplevelser av alkoholbruk i jobbsammenheng.

Det finnes omfattende kunnskap om konsekvenser av bruk av både legale og illegale rusmidler i arbeidslivet, blant annet gjennom rapporter og publikasjoner fra Akan kompetansesenter² og arbeidslivsundersøkelser utarbeidet av Folkehelseinstituttet (FHI).³ I arbeidslivsundersøkelsene fra FHI er imidlertid utvalgt arbeidstakere over 20 år. En stor andel lærlinger er under 20 år.

Gjennom Ungdata-undersøkelsene⁴ og Studentenes helse- og trivselsundersøkelse (SHoT)⁵ foreligger det solid kunnskap om alkohol- og rusbruk blant elever og studenter. De nasjonale Ungdata-resultatene viser blant annet at ungdoms alkoholbruk har vært forholdsvis stabil de siste ti årene, mens andelen videregåendelever som rapporterer om å ha brukt andre narkotiske stoffer enn cannabis (8 %) har tredoblet seg i samme periode (Bakken 2025). Det finnes ikke tilsvarende undersøkelser som inkluderer lærlinger. Riktignok svarer lærlinger på den årlige lærlingundersøkelsen⁶, men den tar for seg lærings- og arbeidsmiljøet på arbeidsplassen, og omfatter ikke spørsmål om rus. Det finnes få publikasjoner direkte rettet mot lærlingers erfaringer med rus i en arbeidslivskontekst.

² [Nettsiden til Akan kompetansesenter | Akan.no](#)

³ Se blant annet [Moan, IS og Halkjelsvik, T. \(2016\)](#), [Moan, IS og Halkjelsvik, T. \(2019\)](#), [Moan, IS, Halkjelsvik, T. og Bye EK. \(2024\)](#)

⁴ [Hjemmeside - Ungdata](#)

⁵ [SHoT](#)

⁶ [Lærlingundersøkelsen | udir.no](#)

Spørreskjemaet

Selv om bakgrunnen for kartleggingen hovedsakelig gjaldt bekymringer knyttet til lærlingenes bruk av illegale rusmidler, dreier de fleste spørsmålene i spørreskjemaet seg om alkohol. Dette valget ble gjort fordi vi vet at alkohol er det mest brukte rusmiddelet blant norske arbeidstakere, og dermed det rusmiddelet som gir størst konsekvenser for arbeidslivet.

Spørreskjemaet ble utarbeidet av Telemark fylkeskommune og KORUS sør, med medvirkning fra lærlinger og lærebedrifter underveis i prosessen. Flere av spørsmålene er inspirert av Ungdata og FHI sine arbeidslivsundersøkelser.

I hovedtrekk dekker spørreskjemaet til lærlingene følgende temaer:

- Erfaringer med alkoholbruk i og etter arbeidstid
- Holdninger til alkoholbruk i jobbsammenheng
- Erfaringer med drikkepress og sosial ekskludering
- Eget bruk av ulovlige rusmidler
- Kjennskap til arbeidsplassens regler for alkoholbruk
- Kjennskap til hvem de kan kontakte på arbeidsplassen dersom de trenger hjelp og oppfølging

Spørreskjemaet hadde i tillegg et åpent kommentarfelt til slutt, der lærlingene kunne komme med refleksjoner rundt tematikken eller undersøkelsen.

Undersøkelsen som gikk til ansatte i samarbeidsorgan og faglige ledere i bedrift hadde de samme temaene, men med noen andre formuleringer. Her var vi mest nysgjerrige på deres erfaringer med, og holdninger til lærlingers bruk av rusmidler.

Gjennomføring og deltakelse

I alt ble om lag 1500 lærlinger over 18 år fra hele Telemark invitert til å svare på spørreundersøkelsen våren 2025. Dette utgjør de aller fleste lærlingene i fylket. Fylkeskommunen sendte informasjon om undersøkelsen til alle samarbeidsorgan og lærebedrifter i forkant av gjennomføring. Selve invitasjonen med lenke til undersøkelsen ble sendt til lærlingene via SMS fra Telemark fylkeskommune.

KORUS sør hadde ansvar for innsamling og bearbeiding av data ved hjelp av databehandlingsystemet Questback. Det ble inngått en personvernavtale mellom fylkeskommunen og KORUS som regulerte ansvar og ivaretagelse av personvernreglementet. Undersøkelsen ble utformet i tråd med GDPR-regelverket, og deltakelse var anonym og frivillig.

Totalt mottok vi 480 svar, noe som gir en svarprosent på 32 %. Dette vurderes som en god og statistisk akseptabel svarprosent, spesielt sett i lys av at undersøkelsen var frivillig, temaet sensitivt (rusmiddelbruk) og målgruppen lærlinger. Til sammenlikning er svarprosenten i Ungdataundersøkelsen på videregående skoler i Telemark betydelig høyere (80 % i 2024), men her gjennomføres elevene samtidig i et klasserom.

Fordelingen på flere bakgrunnsvariabler samsvarer med den faktiske fordelingen blant lærlinger i fylket, noe som indikerer at utvalget er representativt:

Alder: 46 % av respondentene er under 20 år, 35 % er mellom 20 og 24 år, og 19 % er eldre enn 25 år. Dette samsvarer godt med fordelingen av fylkeskommunens lærlingekontrakter, hvor lærlinger under 20 år utgjør 53 %.

Kjønn: 63 % av svarene er fra menn, 36 % fra kvinner. Dette er i tråd med den faktiske kjønnsfordelingen blant lærlingkontraktene (per februar 2026), hvor kvinner utgjør 32 %. Kvinnene er imidlertid noe overrepresentert i de eldste aldersgruppene.

Varighet i læretiden: 55 % av deltakerne har vært lærlinger i mindre enn ett år, noe som samsvarer godt med den faktiske fordelingen.

Tabellen under viser fordelingen av deltakere på utdanningsprogram. For å redusere risikoen for indirekte identifisering er enkelte utdanningsprogram slått sammen. Også her samsvarer fordelingen av antall svar godt med den faktiske fordelingen av lærlingkontrakter i fylket. Det samme gjelder kjønnsfordelingen innenfor de enkelte utdanningsprogrammene.

Tabell 1 Antall deltakere fordelt på utdanningsprogram

	Respondenter	Prosent
Teknologi- og industrifag	156	33 %
Bygg- og anleggsteknikk og naturbruk	86	18 %
Helse- og oppvekstfag	83	17 %
Elektro- og datateknologi og IT og medieproduksjon	95	20 %
Salg, service og reiseliv, service og samferdsel, frisør, blomst, interiør, design, design og håndverk, håndverk, design og produktutvikling eller restaurant og matfag	60	13 %

Undersøkelsen til ansatte i samarbeidsorgan og faglig ledere ble sendt ut til om lag 800 personer, inkludert ansatte i omtrent 30 samarbeidsorgan. Totalt mottok vi 294 svar, altså fra rundt en tredel av dem som mottok undersøkelsen via e-post. Flertallet av respondentene er faglige ledere i bedrift (93 %). Fordelingen mellom faglige ledere og ansatte i samarbeidsorgan er, ifølge fylkeskommunen, forholdsvis representativ.

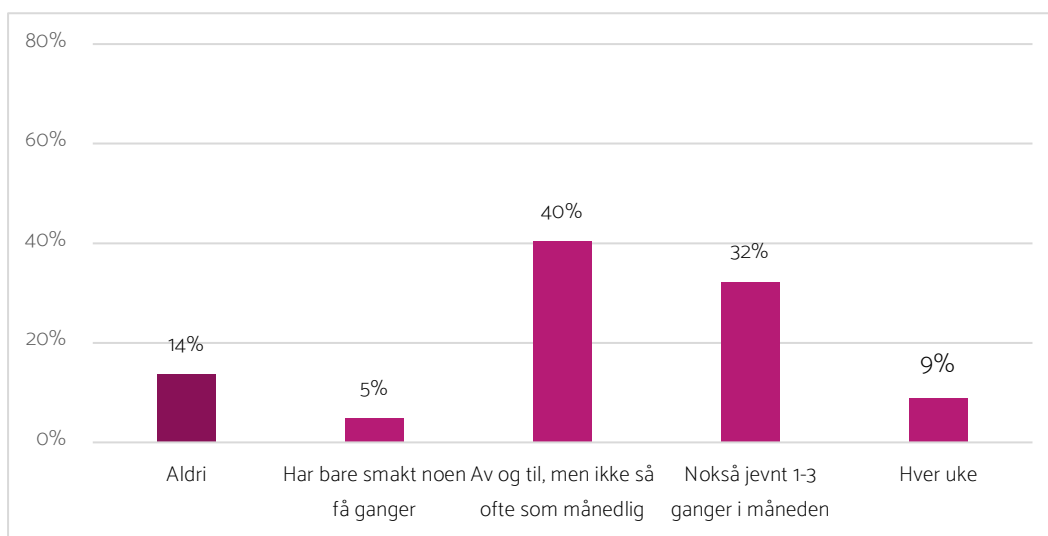
Spørsmål om eget rusbruk

Per i dag finnes det ingen undersøkelser som systematisk kartlegger lærlingers bruk av alkohol og andre rusmidler på samme måte som Ungdata gjør for skoleelever. For å få et godt sammenlikningsgrunnlag valgte vi derfor å inkludere enkelte spørsmål om rusvaner som er identiske med spørsmålene brukt i Ungdata-undersøkelsen.

Drikkefrekvens

På spørsmål om alkoholvaner svarer 41 % av lærlingene at de drikker alkohol månedlig eller oftere. 9 % drikker alkohol hver uke. 14 % oppgir at de aldri drikker alkohol.

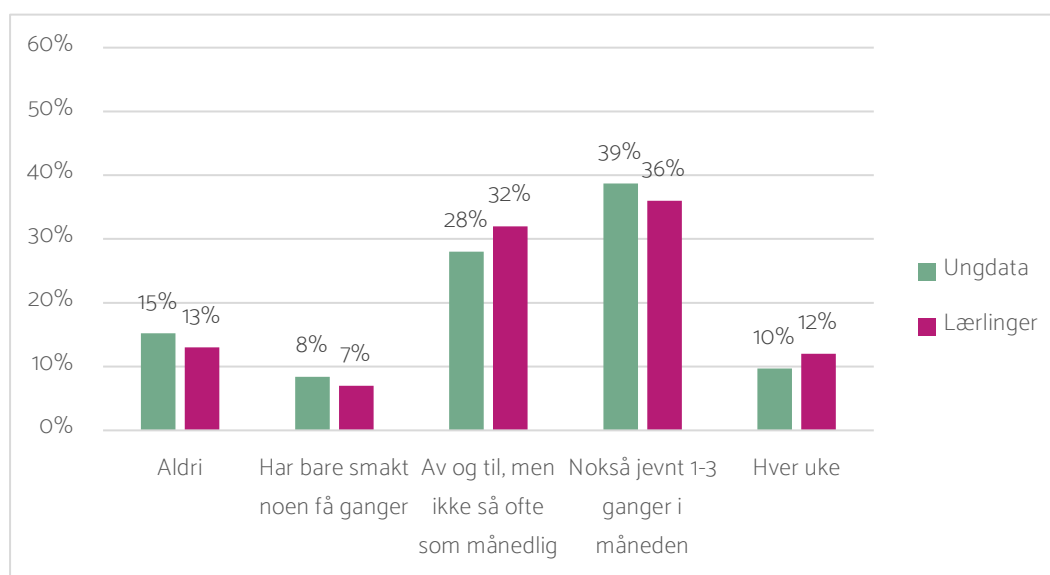
Figur 1 Alkohol: «Hender det at du drikker noen former for alkohol?» Lærlinger i Telemark 2025 og Ungdata-undersøkelsen i Telemark 2024 N=480.

For å kunne sammenligne med Ungdata har vi sett på svar fra deltakere i alderen 18–20 år, både i denne kartleggingen og i Ungdata Telemark 2024.⁷ Figur 2 viser at resultatene er forholdsvis like. I Ungdata svarer 49 % at de drikker «nokså jevnt 1-3 ganger i måneden» eller hver uke. 48 % av lærlingene svarer det samme. Kjønnforskjellene er imidlertid ulike i de to undersøkelsene. Blant lærlingene er det en høyere andel gutter enn jenter som drikker alkohol månedlig eller oftere (50 % vs. 45 %). I Ungdata er bildet motsatt: Her er det en høyere andel jenter enn gutter som drikker månedlig eller oftere (52 % vs. 44 %). Riktignok er det litt flere gutter enn jenter som drikker aller hyppigst, altså hver uke.

⁷ Rapport fra undersøkelsen: [Ung i Telemark 2024 | KORUS](#)

Figur 2 Alkohol: «Hender det at du drikker noen former for alkohol?» Lærlinger i Telemark 2025 og Ungdata-undersøkelsen i Telemark 2024.

Hvis vi sammenligner med resultatene fra SHoT (B. Sivertsen & M.S.Johansen, 2022), finner vi at lærlingene drikker litt sjeldnere enn studentene. 60 % av studentene drikker månedlig eller oftere. Det er også noen flere studenter (16 %), enn lærlinger (12 %) som oppgir at de drikker alkohol ukentlig eller oftere.

På befolkningsnivå oppgir 57 % at de har drukket alkohol månedlig eller oftere i løpet av de siste 12 måneder. 15 % oppgir at de aldri drikker. Her fremkommer det også at menn drikker alkohol oftere enn kvinner (Helsedirektoratet, 2025/2026).

Beruselse

På spørsmålet «Hvor mange ganger har du drukket så mye at du har følt deg full det siste året?» svarer 85 % av alle lærlingene at de har vært beruset en eller flere ganger de siste 12 måneder. 22 % oppgir at de har vært fulle 11 ganger eller mer. 17 % oppgir at de har vært fulle 6-10 ganger siste år. 32 % oppgir 2-5 ganger, mens 14 % har vært fulle én gang.

Det er flere gutter (26 %) enn jenter (16 %) som oppgir at de har vært fulle mer enn én gang siste måned. Det er klart mest alkoholbruk blant de under 20 år. 33 % av de under 20 år har vært fulle mer enn 11 ganger siste 12 måneder, mens dette bare gjelder 3 % av de over 24 år.

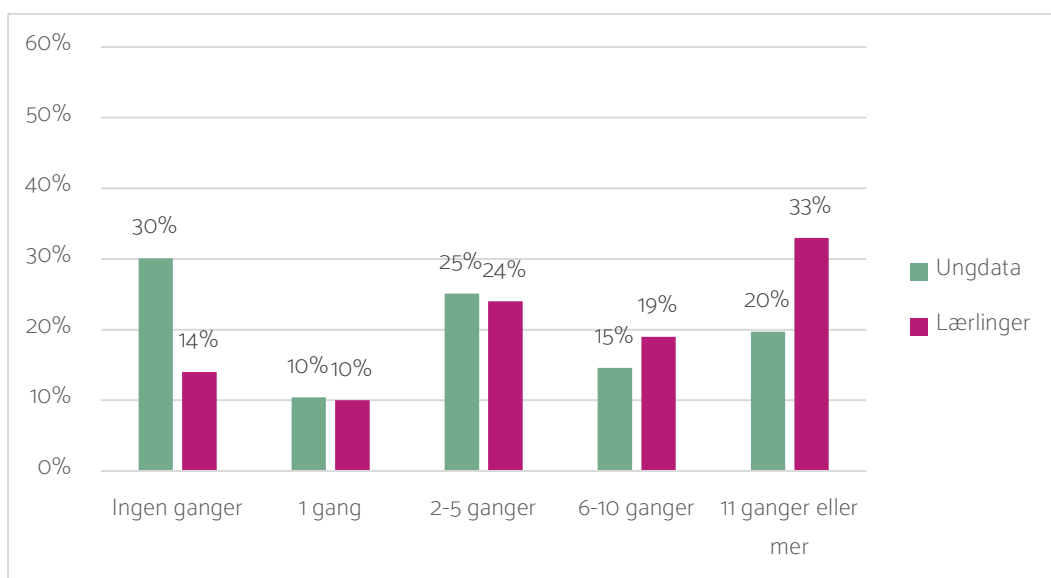
Vi finner også noen forskjeller mellom de ulike utdanningsprogrammene.

Andelen som har drukket seg full mer enn 11 ganger i løpet av det siste året er høyest blant lærlingene på elektro/datateknologi/IT/medieproduksjon (28 %). Her er riktignok det store

flertallet gutter under 20 år. Lærlingene på helse- og oppvekstfag drikker minst, men her er også flertallet av de som har svart jenter, og flertallet er over 25 år.

Dersom vi kun ser på aldersgruppen under 20 år, og sammenligner med Ungdata-tallene, ser vi noen interessante forskjeller (figur 3). Det er klart flere lærlinger enn skolelever som har vært fulle det siste året, og det er særlig flere lærlinger som har vært fulle 11 ganger eller fler. Ordlyden er riktignok litt ulik i de to undersøkelsene: I Ungdata brukes ordet «beruset», men etter innspill fra lærlinger selv ble dette endret til «full» i denne kartleggingen.

Figur 3 Beruselse: Hvor mange ganger har du drukket så mye at du har følt deg full/beruset det siste året (de siste 12 månedene)? Lærlinger i Telemark 2025 og Ungdata-undersøkelsen i Telemark 2024.

Ser vi dette opp mot forrige spørsmål om drikkefrekvens, tyder resultatet på at lærlingene har en større tilbøyelighet til å drikke seg fulle når de først drikker alkohol.

Noe av forklaringen på de store forskjellene er nok at en stor del av lærlingene under 20 år er gutter (72 %), og som nevnt drikker guttene seg oftere fulle enn jentene. I Ungdata er kjønnsfordelingen relativt jevn, og det er kun små forskjeller i drikkemønster mellom jenter og gutter. Som på spørsmålet om drikkefrekvens er det en litt høyere andel jenter enn gutter i Ungdata-undersøkelsen som har vært beruset det siste året (72 % vs. 68 %). Samtidig er det litt flere gutter enn jenter som har vært *oftest* beruset, altså 11 ganger eller mer.

Både de mannlige og kvinnelige lærlingene drikker seg oftere fulle enn skoleelevene i Ungdata. Forskjellene er klart størst blant guttene; mens hele 38 % av de mannlige lærlingene har vært fulle

11 ganger eller mer, gjelder dette 21 % av guttene i Ungdata. Kun 18 % av de mannlige lærlingene har *ikke* vært fulle det siste året, 33 % av guttene i Ungdata svarer det samme.

I nasjonale undersøkelser på befolkningsnivå har man ikke tilsvarende spørsmål om å drikke seg full eller beruset. Der brukes inntak på seks eller flere alkoholenheter ved en og samme anledning, som en indikator for å avdekke og følge opp risikofylt/problemfylt alkoholbruk hos voksne. Også her oppgir flere menn enn kvinner at de har drukket 6 enheter eller mer ved en og samme anledning (Helsedirektoratet, 2025/2026). Tilsvarende kjønnsforskjell finner vi i SHoT2022: De mannlige studentene drikker oftere mye alkohol når de først drikker (Sivertsen & Johansen, 2022).

Resultater fra Folkehelseundersøkelsen i Telemark 2025 viser også at det er flere menn som har et høyt alkoholforbruk, og at dette er mest utbredt i aldersgruppen 18-29 år (Telemark fylkeskommune, 2026).

Andre rusmidler enn alkohol

I undersøkelsen ble lærlingene spurt om de har brukt andre rusmidler enn alkohol i løpet av de siste 12 månedene, for eksempel hasj, MDMA og kokain.

Totalt svarer 6 % at de har brukt illegale rusmidler i løpet av det siste året. Det er litt flere gutter enn jenter som oppgir slik bruk, men kjønnsforskjellene er små (henholdsvis 6,4 % og 4,7 %). Bruken er høyest i aldersgruppen 20 til 24 år (8,5 %), noe lavere blant de yngste (6 %) og lavest blant de eldste (2 %). Det er også noen forskjeller mellom utdanningsprogrammene. Bruken er høyest blant lærlingene i gruppen som omfatter utdanningsprogrammene salg, service, reiseliv med flere, og lavest blant lærlingene på elektro og datateknologi/ IT og medieproduksjon.

I Ungdata-undersøkelsen i Telemark i 2024 oppgir 15 % av alle ungdommene 18-20 år at de har brukt cannabis i løpet av det siste året, mens 9 % har brukt andre narkotiske stoffer (enn cannabis). I Ungdata er kjønnsforskjellene tydelig større enn blant lærlingene: 12 % av guttene og 6 % av jentene oppgir å ha brukt andre narkotiske stoffer.

Resultatene indikerer at andelen lærlinger som har brukt illegale rusmidler, er betydelig lavere enn blant elever i samme aldersgruppe i videregående opplæring.

Det er imidlertid vanskelig å fastslå om forskjellene er reelle, og hva som eventuelt kan forklare dem. En mulig forklaring er at lærlinger kan oppleve større risiko knyttet til bruk av illegale

rusmidler enn skoleelever, ettersom slik bruk kan få konsekvenser for arbeidsforholdet. Denne risikoen kan også gjøre lærlingene mer tilbakeholdne med å svare ærlig i en spørreundersøkelse.

Forskning viser at videregående skoler med en sterk festkultur knyttet til russetiden er forbundet med høyere risiko for kokainbruk blant elevene (Frøyland, Pedersen, Enstad og von Soest, 2025). En slik utstrakt festkultur er lærlingene i mindre grad en del av. Deltakelse i arbeidslivet kan derfor i seg selv fungere som en beskyttende faktor mot bruk av illegale rusmidler.

Det må også tas høyde for at svarprosenten vår undersøkelse er langt lavere enn i Ungdata, noe som gir større usikkerhet i tolkningen av resultatene.

Som en del av medvirkningsprosessen er funnene diskutert med et utvalg lærlinger. Flere uttrykte overraskelse over resultatene, og opplever at bruk av illegale rusmidler er mer utbredt enn det undersøkelsen gir inntrykk av. Dette kommer også frem i enkelte åpne kommentarer, for eksempel:

Hvis alle blir oppfordret til å ta pisseprøve, så tror jeg alle får sjokk over hvor mange som egentlig ruser seg. Da snakker jeg heller ikke om alkohol.

Sitat fra lærling

Samtidig viser flere studier at både ungdommer og voksne systematisk overvurderer hvor mange av jevnaldrende som bruker rusmidler, og hvor ofte de gjør det - den såkalte *flertallsmissforståelsen* (Lund og Moan, 2025). Rusbruk kan i dag fremstå som mer synlig og tilgjengelig enn tidligere, blant annet gjennom eksponering i sosiale medier. Dette kan bidra til at unge oppfatter den generelle rusbruken som mer utbredt enn det den faktisk er.

Oppfatningen om at bruk av rusmidler er mer tilgjengelig deles også av enkelte veiledere, noe følgende sitat illustrerer:

Viktig tema. Helt tydelig at tilbudet på narkotiske stoffer er økende, lettere å få tak i. Lærlingene får ofte tilbud når de er ute på byen.

Sitat fra lærling

Ulike typer rusmidler

Lærlingene som oppga at de hadde brukt illegale rusmidler i løpet av det siste året, ble videre spurt om hvor ofte de har brukt ulike typer rusmidler. Resultatene viser at det klart vanligste er å bruke hasj eller marihuana (86 %), etterfulgt av kokain (38 %) og MDMA/ecstasy (21 %). Dette samsvarer med funn fra Ungdata-undersøkelsen, hvor cannabis og kokain peker seg ut som de to vanligste illegale rusmidlene blant elever i videregående opplæring.

Resultatene fra SHoT-undersøkelsen 2022 viser at 21 % av studentene hadde prøvd narkotika i løpet av det siste året (Sivertsen og Johansen, 2022). Denne andelen er dermed vesentlig høyere enn blant lærlingene. Også blant studentene er cannabis det mest brukte narkotiske stoffet, etterfulgt av kokain, andre narkotiske stoffer og MDMA (ibid. s. 102).

Tall fra «Tall om illegale rusmidler» (Helsedirektoratet, 2026) viser tilsvarende mønstre i befolkningen generelt. Her er cannabis det mest brukte rusmiddelet, etterfulgt av kokain og ecstasy/MDMA. 10 % av unge voksne i alderen 16-30 år oppgir at de har brukt cannabis i løpet av det siste året, med høyest bruk i aldersgruppen 21-25 år.

I FHIs rapport om «Bruk av alkohol, vanedannende legemidler og illegale rusmidler blant sysselsatte i Norge (2013 – 2022)» oppga 3,8 % av sysselsatte at de hadde brukt et eller flere illegale rusmidler i løpet av de siste 12 månedene (Moan, Halkjelsvik & Bye, 2024). Bruken var mest utbredt blant menn og blant sysselsatte i de yngste aldersgruppene. Cannabis var det mest utbredte rusmiddelet i alle yrkesgrupper (3,3 %), etterfulgt av kokain (1 %) og amfetamin/ecstasy (under 0,5 %). Rapporten viser også at en høyere andel blant håndverkere samt ansatte i salg, service- og

omsorgsyrker og militære yrker oppga bruk av cannabis, og at håndverkere utpekte seg når det gjaldt bruk av andre illegale rusmidler (s. 44).

I vår undersøkelse gir enkelte lærlinger uttrykk for en relativt liberal holdning til bruk av rusmidler. En av lærlingene formulerte det slik:

Det burde være lovlig å bruke hasj/weed til eget bruk utenfor arbeidstiden. Jeg syntes også at denne bruken utenfor arbeidstid ikke burde være straffbart med advarsler fra arbeidsgiver.

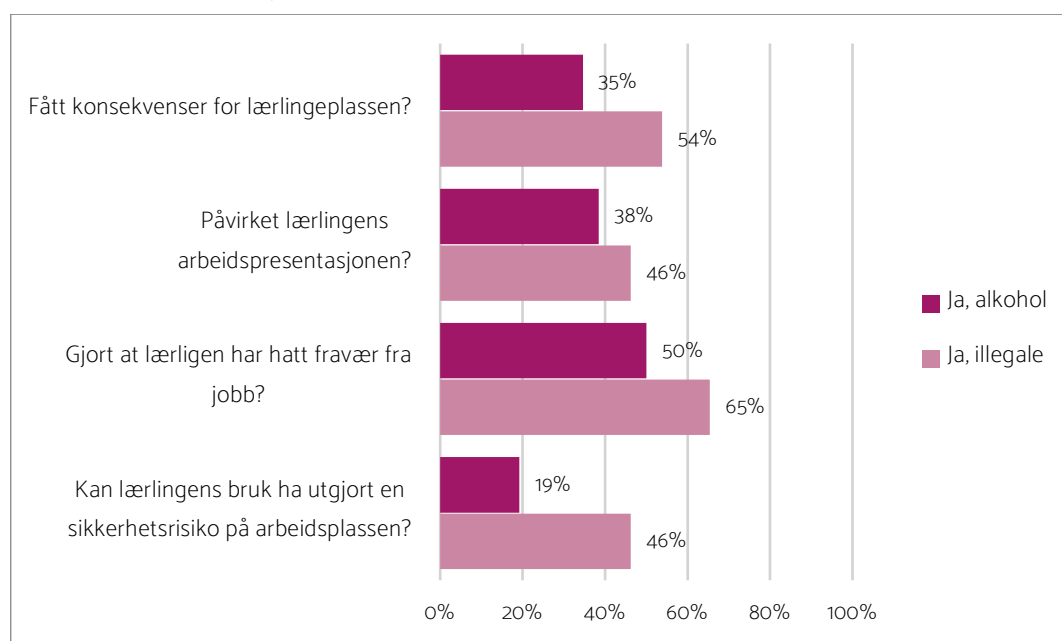
Sitat fra lærling

Bekymring for lærlingers rusbruk

De faglige veilederne fikk spørsmål om de har vært bekymret for lærlinger som har brukt alkohol eller andre rusmidler. 9 % oppga at de har vært bekymret for en lærlings bruk av illegale rusmidler siste 12 måneder. Samme prosentandel oppgir at de har vært bekymret for en lærlings bruk av alkohol.

Veiledere som svarte ja på at de hadde vært bekymret for lærlingens bruk av alkohol eller illegale rusmidler, fikk spørsmål om hvilke konsekvenser bruken kan ha hatt (Figur 4).

Figur 4: Konsekvenser av rusbruk: «Har lærlingens bruk av alkohol eller illegale rusmidler...» Andel som svarer «ja». SO/veiledere i Telemark 2025, N=26

Generelt ser vi at veilederne i større grad svarer at lærlingers bruk av ulovlige rusmidler har fått større konsekvenser for lærlingeplassen, enn bruk av alkohol.

En undersøkelse gjennomført av Respons analyse på vegne av Akan kompetansesenter høsten 2025 omfattet over 500 ledere med personalansvar. I undersøkelsen fremkommer det at 5 % har vært bekymret for ansattes bruk av illegale rusmidler, mens 17 % har vært bekymret for en ansatts alkoholbruk siste år (Akan kompetansesenter, 2025, basert på Respons analyse).

Foto: Charlotte Barstad

Erfaringer og holdninger til alkohol i jobbsammenheng

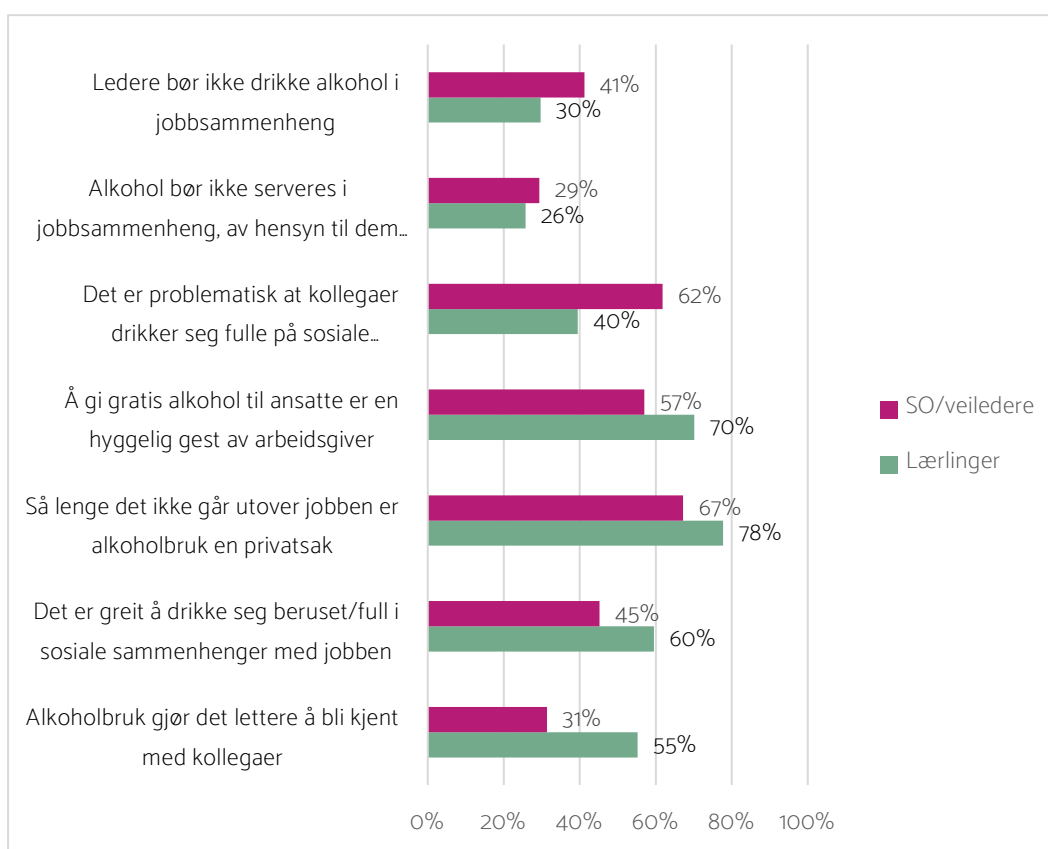
Rus er en privatsak så lenge det ikke inngår i arbeidstid.
Ferdig snakka.

Sitat fra lærling

Holdninger til alkohol i jobbsammenheng

Lærlingene fikk flere spørsmål om holdninger til alkoholbruk i jobbsammenheng- både i og utenfor arbeidstid. Figur 5 viser andelen som sier seg helt eller delvis enig i syv ulike påstander. Veilederne fikk tilsvarende spørsmål i sitt spørreskjema.

Figur 5: Holdninger til alkohol i jobbsammenheng: «Hvor enig eller uenig er du i følgende påstander?» Andel som svarer «helt enig» eller «delvis enig». Lærlinger og SO/veiledere i Telemark 2025, N= 294

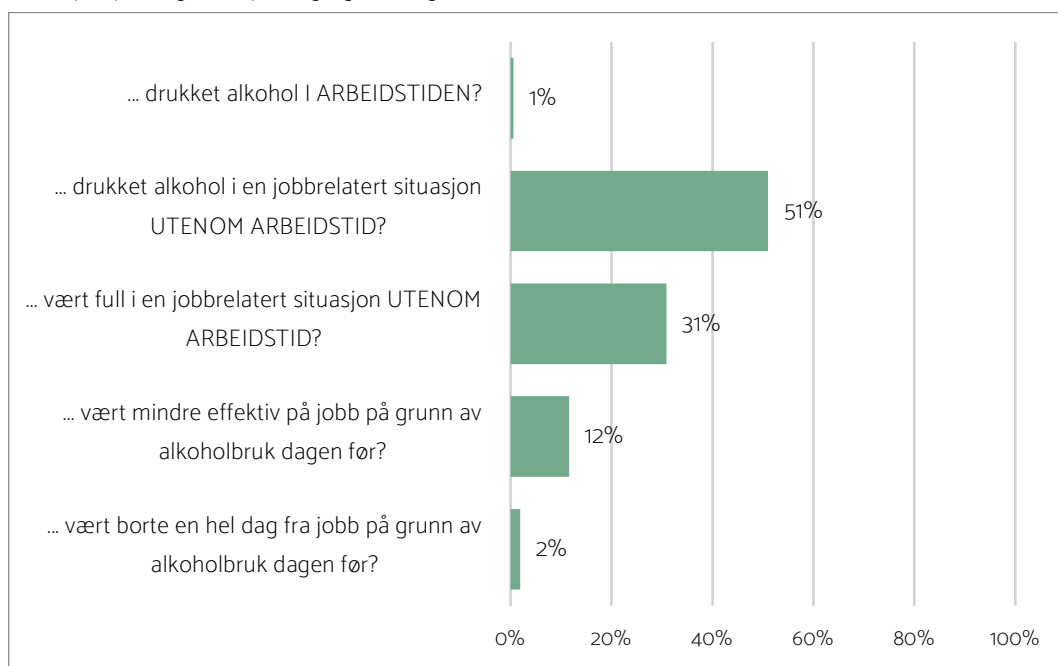
Sammenligner vi resultatene fra lærlingene og veilederne finner vi at lærlingene generelt har mer liberale holdninger til bruk av alkohol i jobbsammenheng. Den prosentvise forskjellen er størst i synet på om alkoholbruk gjør det lettere å bli kjent med kollegaer, og om det er problematisk at kollegaer drikker seg fulle i sosiale arrangementer i regi av jobben. Her svarer 40 % av lærlingene og 62 % av veilederne at de er helt eller delvis enige. Det er klart flere lærlinger som mener det er greit å drikke seg beruset/full i sosiale sammenhenger på jobben.

Uten at resultatene kan sammenlignes direkte, hverken for lærlinger eller veiledere, viser FHI sin rapport om Alkohol og arbeidsliv fra 2019 (s. 26) at 37 % av de spurte arbeidstakerne at det er problematisk at kollegaer drikker seg fulle på sosiale arrangement i jobbsammenheng.

Erfaringer med alkohol i jobbsammenheng

Videre fikk lærlingene spørsmål om egne erfaringer med alkohol i jobbsammenheng. Som figur 6 viser, er det svært få som har drukket alkohol i arbeidstiden. Dette samsvarer med forskning på alkoholbruk i arbeidslivet, som viser at det ikke er sosialt akseptabelt å være påvirket av alkohol mens man utfører arbeidet. Det er imidlertid større aksept for å være påvirket av alkohol i såkalte «gråsoner»; alkoholbruk i situasjoner som er tilknyttet arbeidet, men som tangerer mellom arbeid og fritid, som for eksempel seminarer, jobbreiser, lønningspils, sommerfest, julebord mm. (FHI, 2016, s. 17).

Figur 6: Egne erfaringer med alkohol i arbeidssammenheng. «Hvis du tenker på læretiden din, har du...» Andel som svarer «ja», «ja, av og til/en sjelden gang». Lærlinger i Telemark 2025, N=480.

Rundt halvparten av lærlingene oppgir at de har drukket alkohol i en jobbrelatert situasjon utenfor arbeidstid, for eksempel på julebord, sommerfester, kurs eller konferanser. Videre oppgir 31 % at de har vært fulle i en slik situasjon – 36 % av guttene og 23 % av jentene.

Å være på jobb i påvirket tilstand, for eksempel på grunn av bakrus eller beruselse, omtales gjerne som alkoholrelatert sykenærver. Dette kan få negative konsekvenser både for arbeidsplassen og for kollegaer, blant annet i form av redusert effektivitet, økt risiko for feil og ulykker, samt lavere kvalitet på arbeidet.

I vår undersøkelse svarer 12 % av lærlingene at de minst én gang har vært mindre effektive på jobb på grunn av alkoholbruk dagen før. Dette samsvarer med funn i FHIs rapport «Alkohol og arbeidsliv II» hvor også 12 % oppga å ha vært ineffektive på jobb som følge av alkoholbruk dagen før (Moan & Halkjelsvik, 2019, s. 30).

I samme FHI-undersøkelse oppgir 1,3 % at de hadde hatt vært fraværende fra jobb en hel dag på grunn av drikking dagen før. Litt flere, 2 %, hadde vært borte deler av en arbeidsdag. Blant lærlingene i vår undersøkelse oppgir knapt 2 % at de har vært borte en hel dag av samme årsak.

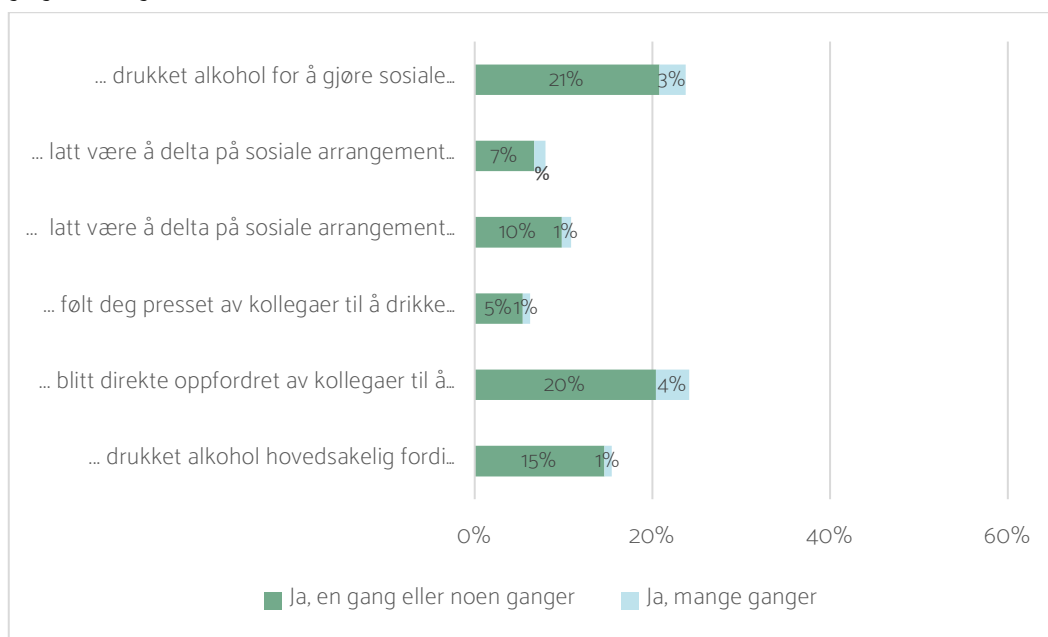
Opplevd drikkepress

Et fåtall av lærlingene (6 %) oppgir at de har følt seg presset av kollegaer til å drikke alkohol (selv om de ikke har sagt noe direkte). Samtidig oppgir 24 % at de har blitt direkte oppfordret av kollegaer til å drikke alkohol. Like mange oppgir at de én eller flere ganger har drukket alkohol for å gjøre sosiale sammenkomster enklere å håndtere. Dette gjelder 31 % av jentene og 19 % av guttene.

Videre oppgir 11 % at de én har en eller flere ganger i løpet av læretiden latt være å delta på sosiale arrangement fordi det serveres alkohol. 8 % har en eller flere ganger latt være å delta på sosiale arrangement fordi de synes det er ubehagelig at kollegaer blir fulle.

I FHI-rapport om Alkohol og arbeidsliv II oppga 11-12 % av arbeidstakerne at de hadde opplevd jobbrelatert drikkepress en eller flere ganger siste 12 måneder. Tilsvarende andel hadde uteblitt fra sosiale sammenhenger på grunn av alkohol, og følt seg sosialt ekskludert på grunn av alkoholbruk i jobbsammenheng (Moan & Halkjelsvik, 2019).

Figur 7: Opplevd drikkepress. «Har du i løpet av læretiden...» Andel som svarer «ja, mange ganger» eller «ja, en gang/noen ganger» Lærlinger i Telemark 2025, N=480.

Alkohol og forhold til kollegaene

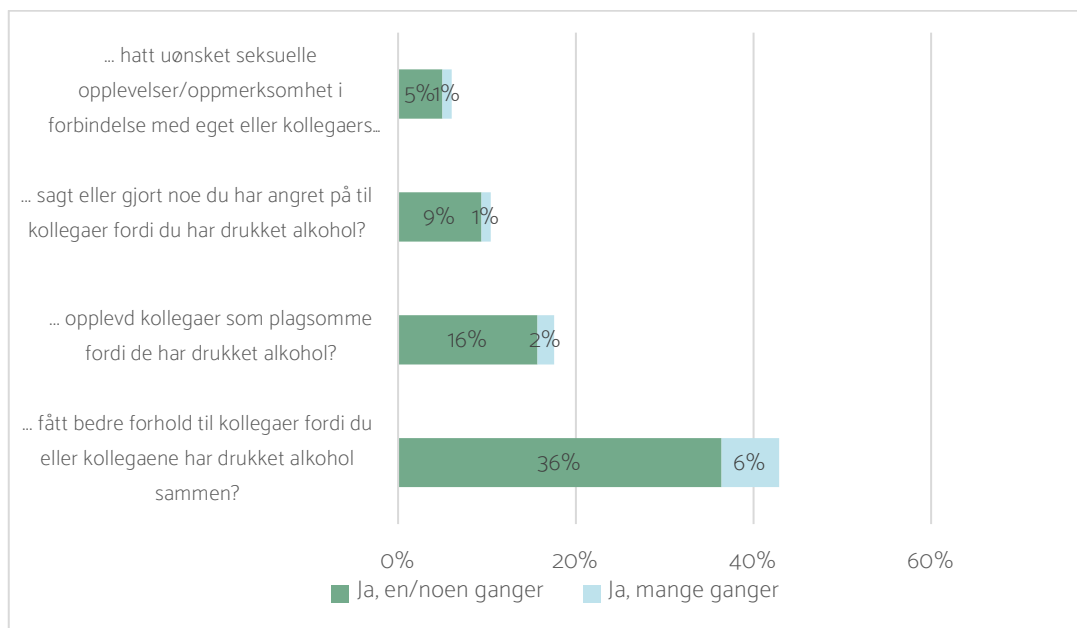
Figur 8 viser at 6 % av lærlingene oppgir at de én eller flere ganger har hatt uønskede seksuelle opplevelser/oppmerksomhet i forbindelse med eget eller kollegaers alkoholbruk. Her er det klare kjønnsforskjeller: 12 % av jentene rapporterer om slike opplevelser, 2 % av guttene.

En studie fra FHI i 2023 viser at 6,2 % av norske arbeidstakere i alderen 20 – 69 år oppgir at de har vært utsatt for seksuell trakassering av berusede kollegaer, omtalt som «Alcohol-related sexual harassment» (ASH), altså en forholdsvis lik andel som vi finner i denne undersøkelsen. I studien fremkommer det også at kvinner er mer utsatte enn menn, og at risikoen for ASH er høyere på arbeidsplasser hvor det arrangeres sosiale sammenkomster hvor beruselse er sosialt akseptert (Lund, Moan og Halkjelsvik, 2023).

I Utdanningsdirektoratets årlige undersøkelse til lærlinger og lærekandidater svarte 4 % av lærlingene i Telemark at de har opplevd uønsket seksuell oppmerksomhet i løpet av de siste 12 månedene.⁸ Her er spørsmålet imidlertid ikke relatert til bruk av alkohol.

⁸ [Analysebrettet - Lærlingundersøkelsen for fag- og yrkesopplæring](#)

Figur 8: Alkohol og forhold til kollegaene. «I løpet av læretiden, har det hendt at du har?...» Andel som svarer «ja, én gang», «noen ganger» eller «ja, mange ganger». Lærlinger i Telemark 2025, N=480.

Vi spurte også om lærlingene har opplevd kollegaer som plagsomme fordi de har drukket alkohol. Som figuren viser svarer 18 % at de har opplevd dette en eller flere ganger siste år. 10 % oppgir at de har sagt eller gjort noe de har angret på fordi de har drukket alkohol. De fleste har kun opplevd dette én eller noen ganger.

Alkoholbruk i arbeidsrelaterte sammenhenger kan også ses på som en investering i arbeidsmiljøet. Mange arbeidstakere setter pris på å drikke alkohol sammen med sine kollegaer. Slik alkoholbruk kan oppleves som «sosialt lim og markør for tilhørighet, samhold og «teambuilding» (Buvik, 2019). Totalt 42 % av lærlingene oppgir at de har fått et bedre forhold til kollegaer fordi de har drukket alkohol sammen. Dette gjelder 47 % av guttene og 35 % av jentene.

Kjennskap til regler og rutiner

Regler om rusbruk i arbeidslivet

Både lærlinger og veiledere fikk spørsmål om de kjenner til regler om rusbruk i jobbsammenheng, og hvorvidt arbeidsplasser *bør* ha slike ordninger og regler.

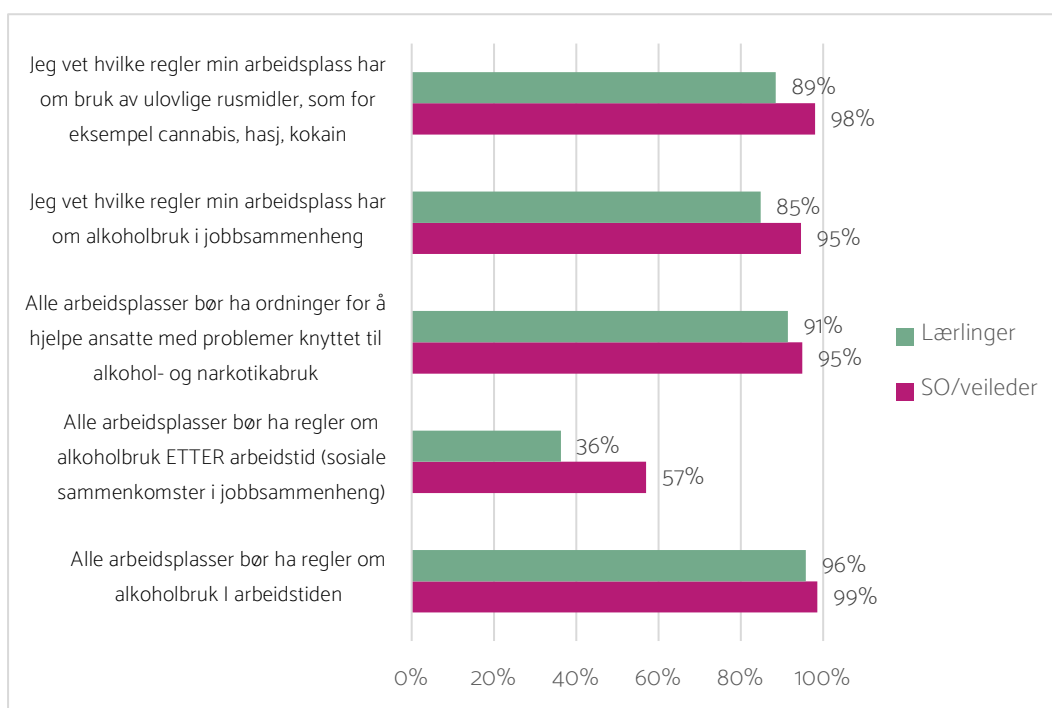
Som figur 9 viser svarer nesten 90 % av lærlingene at de vet hvilke regler arbeidsplassen har for bruk av ulovlige rusmidler. 85 % vet hvilke regler som gjelder for alkoholbruk i jobbsammenheng. Dette er en betydelig høyere andel enn i andre undersøkelser; i FHI sin rapport om alkohol og arbeidsliv svarte omtrent 1/3 at de hadde kjennskap til bedriftens retningslinjer for alkoholbruk (Moan og Halkjelsvik, 2019).

De aller fleste lærlingene (96 %) er enige i at alle arbeidsplasser bør ha regler om alkoholbruk i arbeidstiden, og at arbeidsplassene bør ha ordninger for å hjelpe ansatte med problemer knyttet til narkotika- og alkoholbruk (91 %).

Langt færre, 36 %, er enige i at arbeidsplasser også bør ha regler om alkoholbruk i sosiale sammenkomster *etter* arbeidstid. I FHI sin rapport oppgir 67 % at man bør ha tydeligere retningslinjer for dette (Moan og Halkjelsvik, 2019).

Jevnt over svarer veiledere og lærlinger forholdsvis likt, men det er litt flere veiledere som kjenner til regler for rusbruk. Det er langt flere veiledere (57 %) enn lærlinger (36 %) som mener at alle arbeidsplasser bør ha regler om alkoholbruk etter arbeidstid.

Figur 9: Holdninger og kjennskap til regler og ordninger. «Er du enig eller uenig i påstandene?». Andel som svarer «enig» eller «delvis enig». Lærlinger og SO/veiledere i Telemark 2025

Veilederne ble spurt om hvorvidt lærlingene får informasjon om hvilke regler som gjelder for alkoholbruk/rusbruk i lærlingebedriften, og hvordan de får denne informasjonen.

90 % av veilederne er helt eller delvis enige i at alle lærlinger får slik informasjon. 68 % er *helt* enige.

De fire mest brukte måtene for å informere lærlinger om hvilke regler som gjelder for rusbruk på arbeidsplassen er:

1. Muntlig informasjon og samtaler: informasjon om kjøreregler gis muntlig, i direkte kommunikasjon med lærlingen.
2. Informasjon ved oppstart eller introduksjon: gjennomgang av regler, arbeidsrutiner og HMS når lærlingen starter.
3. Arbeidsreglement og kontrakt: informasjon inngår i dokumenter som signeres ved inngåelse av lærlingkontrakt.
4. Kurs, HMS-opplæring og AKAN: formell opplæring, personalhåndbok og andre skriftlige dokumenter.

Kjennskap til støtteapparat

Lærlingene ble spurt om de vet hvem de kan kontakte dersom de selv, eller noen andre ansatte, har/får problemer med alkohol eller andre rusmidler. Her svarer 74 % at de vet hvem de kan kontakte, mens 24 % svarer at de ikke vet. 5 % av lærlingene oppgir at de har vært i kontakt med noen om en slik problemstilling.

Veilederne ble spurt om de vet hvem de kan kontakte dersom en lærling har/får problemer med alkohol og/eller andre rusmidler. 88 % svarer at de vet hvem de kan kontakte, mens 12 % svarer at de ikke vet.

Figur 10 viser hvem lærlingene og veilederne ville kontaktet i slike tilfeller. De fleste lærlingene trekker frem at de vil kontakte leder (69 %), verneombud (35 %) eller annen kollega (33 %). 23 % vil ta kontakt med Akan-kontakten.

Blant veilederne oppgir en noe større andel at de vil kontakte Akan-kontakt, leder, HR-kontakt og bedriftshelsetjenesten.

Figur 10: Støtteapparat "Hvis ja, hvem kontakter du?" Lærlinger og SO/veiledere i Telemark 2025.

På spørsmål om hvem som kan kontaktes *utenfor* bedriften trekker lærlingene frem familie (50 %), helsetjenesten i kommunen (49 %) og venner (48 %).

Veilederne trekker frem opplæringskontor/samarbeidsorgan (90 %), familie (29 %) og helsetjenesten i kommunen (20 %).

Generelt skryter lærlingene av bedriftene. I åpne spørsmål trekkes det frem god oppfølging, godt arbeidsmiljø og at de føler seg godt ivaretatt som lærlinger. Samtidig viser også refleksjoner i åpne spørsmål at det er viktig med åpenhet og dialog rundt temaet lærlinger, arbeidsliv og rus. Det trekkes frem at de unge står i en overgangsfase mellom skole og arbeidsliv, hvor de kan være spesielt sårbare. Da er det avgjørende at lærebedrifter har klare retningslinjer, rutiner og støtteordninger for å forebygge og håndtere situasjoner knyttet til rusbruk. Utfordringene lærlingene trekker frem er relatert til både til «tvangsdeltakelse på julebord» og samarbeidsproblemer med leder og tillitsvalgte. For mange lærlinger kan det være trygt at det er et klart og tydelig opplyst om hva som er gjeldende holdninger til alkoholbruk og bruk av illegale rusmidler i bedriften.

Referanser

- Akan kompetansesenter. (2025, 16. desember). *4 av 10 ledere dropper den viktige samtalen* [Pressemelding]. Hentet fra [4 av 10 ledere dropper den viktige samtalen | Akan](#)
- Bakken, A. (2025). Ungdata 2025. *Nasjonale resultater (NOVA Rapport 4/25)*. NOVA, OsloMet – storbyuniversitetet
- Bilgrei, O. R., Bakken, A. & Pedersen, W. (2021). *Når ungdom ruser seg*. I G. Ødegård & W. Pedersen (Red.), *UNGDOMMEN* (Kap. 11, s. 255–274). Cappelen Damm Akademisk.
<https://doi.org/10.23865/noasp.142>
- Buvik, K. (2019). *It's time for a drink! Alcohol as an investment in the work environment. Drugs: Education, Prevention and Policy*.
<https://doi.org/10.1080/09687637.2019.1570082>
- Frøyland, L. R., Pedersen, W., Enstad, F., & von Soest, T. (2025). *School party culture as a driver of cocaine use among Norwegian adolescents: A cross-classified multilevel analysis. Drug and Alcohol Dependence, 271*, 112627.
<https://doi.org/10.1016/j.drugalcdep.2025.112627>
- Helsedirektoratet. (2025). *Tall om alkohol* [nettdokument]. Oslo: Helsedirektoratet. Hentet fra [Tall om alkohol - Helsedirektoratet](#)
- Helsedirektoratet. (2026). *Tall om illegale rusmidler* [nettdokument]. Oslo: Helsedirektoratet. Hentet fra [Tall om illegale rusmidler - Helsedirektoratet](#)
- Helse- og omsorgsdepartementet. (2021). *Nasjonal alkoholstrategi (2021–2025): En helsefremmende og solidarisk alkoholpolitikk*. Hentet fra [Nasjonal alkoholstrategi \(2021–2025\). En helsefremmende og solidarisk alkoholpolitikk. - regjeringen.no](#)
- Lund, I., Moan, I. S., & Halkjelsvik, T. (2023). *Alcohol-related sexual harassment in the workplace: A between and within industry analysis. Drug and Alcohol Review, 42(7)*, 1764–1772.
<https://doi.org/10.1111/dar.13736>
- Lund, M., & Moan, I. S. (2025). *Rusforebygging i skolen: Elevers erfaringer på 10. trinn og i videregående skole*. Folkehelseinstituttet. Hentet fra [Rusforebygging i skolen FHI Lund Moan 2025.pdf](#)

Moan, I. S., & Halkjelsvik, T. (2016). *Alkohol og arbeidsliv: En undersøkelse blant norske arbeidstakere*. Folkehelseinstituttet. Hentet fra fhi.no/globalassets/dokumenterfiler/rapporter/2016/alkohol-og-arbeidsliv-pdf.pdf

Moan, I. S., & Halkjelsvik, T. (2019). *Alkohol og arbeidsliv II: Bruk, konsekvenser og retningslinjer ved ulike typer arbeidsplasser i Norge*. Folkehelseinstituttet. [Alkohol og arbeidsliv II. Bruk, konsekvenser og retningslinjer ved ulike typer arbeidsplasser i Norge - FHI](#)

Moan, I. S., Halkjelsvik, T., & Bye, E. K. (2024). *Bruk av alkohol, vanedannende legemidler og illegale rusmidler blant sysselsatte i Norge (2013–2022)*. Folkehelseinstituttet. Hentet fra [Bruk av alkohol, vanedannende legemidler og illegale rusmidler blant sysselsatte i Norge \(2013–2022\)](#)

Sivertsen, B., & Johansen, M. S. (2022). *Studentenes helse- og trivselsundersøkelse 2022 (SHoT 2022)*. Studentsamskipnaden SiO. Hentet fra [SHoT_2022_Rapport.pdf](#)

Oslo Economics. (2020). *Konsekvenser av økt bruk av illegale rusmidler i befolkning*. Actis – Rusfeltets samarbeidsorgan. Hentet fra [Konsekvenser-av-økt-bruk-av-illegale-rusmidler.pdf](#)

Oslo Economics. (2022). *Samfunnskostnader ved alkoholbruk*. Actis, Blå Kors og Av-og-til. Hentet fra [220112-Rapport-Samfunnskostnader-ved-alkoholbruk-OE.pdf](#)

Telemark fylkeskommune. (2026). *Folkehelseundersøkelsen 2025 i Telemark*. Hentet fra [Folkehelseundersøkelsen 2025 - Telemark fylkeskommune](#)